

Μακεδονικά

Τόμ. 1

Ladislav Galdi, *Lesmots d'origine néo - grecque en Roumain à l' époque des Phanariotes.* «Ουγγροελληνικά Μελέται» αριθ. 9. Budapest 1939. Σελ. 272.

Ευάγγ. Στ. Τζιάτζιος

doi: [10.12681/makedonika.9365](https://doi.org/10.12681/makedonika.9365)

Copyright © 2016, Ευάγγ. Στ. Τζιάτζιος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τζιάτζιος Ε. Σ. (2017). Ladislav Galdi, *Lesmots d'origine néo - grecque en Roumain à l' époque des Phanariotes.* «Ουγγροελληνικά Μελέται» αριθ. 9. Budapest 1939. Σελ. 272. *Μακεδονικά*, 1, 585–587.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.9365>

έλληνικής κοινότητας του *Kecskemet*, της οποίας περιγράφονται 1) 28 χειρόγραφα του 18 αί. 2) 199 έντυπα και 3) 19 έντυπα, άποκείμενα έν τῆ βιβλιοθήκη τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς τῶν Καλβινιστῶν τοῦ *Kecskemet*, καί β) ἑλληνικά ἐπιτύμβια τοῦ ἑλληνικοῦ νεκροταφείου. Ἐν τέλει παρατίθεται έν φωτοτυπία τὸ ἔγγραφο τῆς συστάσεως τῆς πρώτης «κομπανίας» καί τὸ ἔγγραφο τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Φραγκίσκου *Ráczzi B'* τῆς 8 Ἰουνίου 1708.

Τῆς ὄλης ἐργασίας προτάσσεται πρόλογος τοῦ κ. *Moravcsik*, ἐξαίροντος τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἐνέχουν διὰ τὴν σπουδὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς διασπορᾶς αἱ ἐπὶ μέρους μελέται αἱ σχετικαὶ μετὰ τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας τῆς Οὐγγαρίας, τὴν πνευματικὴν ζωὴν αὐτῶν καί τὸ καταλειφθὲν έν αὐταῖς ἀρχειακὸν ὕλικόν.

ΕΥΑΓΓ. ΣΤ. ΓΖΙΑΤΖΙΟΣ

Ladislav Gáldi, Les mots d'origine néo-grecque en Roumain à l'époque des Phanariotes. «Οὐγγροελληνικαὶ Μελέται» ἀριθ. 9. Budapest 1939. Σελ. 272.

Ἡ ἐργασία τοῦ κ. *Gáldi* ἀποτελεῖ σπουδαιότατην συμβολὴν εἰς τὴν μελέτην τῶν ξενικῶν γλωσσικῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα εἰσέδυσαν εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν καί ἐπολιτογραφήθησαν ὑπ' αὐτῆς. Συνέχεια τῶν ἐργασιῶν *A. de Cihac*, τοῦ *O. Densusianu*, *M. Geagea*, *A. Philippide*, *V. Bogrea*, *Jorga*, *G. Diculescu* ἢ μελέτη τοῦ κ. *Gáldi* ἔρχεται νὰ ἐξετάσῃ τὰς δανεισμένας λέξεις τῆς ἐποχῆς τῶν Φαναριωτῶν καί νὰ διαφωτίσῃ τὴν ὀλίγον γνωστὴν αὐτὴν περίοδον τῆς ρουμανικῆς γλώσσης, προσπαθοῦσα διὰ τῆς ἀντικειμενικῆς καί ἀμερολήπτου κριτικῆς τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς ν' ἀποκαταστήσῃ κατὰ τινὰ τρόπον τὴν κατακραυγὴν καί τὸ μῖσος τῶν χωρικῶν κατὰ τῶν Ὀσπαδάρων καί τῶν Φαναριωτῶν. Περισσότεραι τῶν 1100 λέξεων (οὐσιαστικά, ῥήματα, ἐπιρρήματα, ἐπίθετα κλπ.) κατεχωρήθησαν ἀπὸ τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ρουμανικὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Φαναριωτῶν ἀπὸ τοῦ 1711 μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Ὁ συγγραφεὺς ἰστάμενος μεταξὺ τῶν δύο ἀντιθέτων γνωμῶν ὑποστηρίζει ὅτι «*l'Époque Phanariote est en effet une période de renouveau intellectuel qui servait de prélude à l'influence française et italienne, mais que la rançon que les classes supérieures devaient payer pour les bienfaits de cette civilisation, c'était la mise la plus noire de la paysannerie...*».

Τὸ ὄλον ἔργον διαιρεῖται εἰς 4 μεγάλα κεφάλαια: 1) Ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ 18ου αἰ. καί αἱ νεοελληνικῆς καταγωγῆς λέξεις, 2) ἡ θέσις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς ἐποχῆς τῶν Φαναριωτῶν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ρουμανικῆς γλώσσης. 3) Γραμματικαὶ παρατηρήσεις καί 4) Λεξιλόγιον.

Αἱ εἰσχωρήσασαι εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν ἑλληνικαὶ λέξεις ἀναφέρονται πρωτίστως εἰς τὰς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι κατὰ τὸν συγγραφέα αἱ κάτωθι:

1. Ἑκκλήσια. Ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία ἐκτοπίσασα διὰ τῆς γλώσσης τὴν σλαβικὴν τοιαύτην προητοίμασε τὴν πολιτικὴν κυριαρχίαν τῶν ἑλληνικῆς καταγωγῆς ὀσποδάρων εἰς τὰς παραδουναβίους ἐπαρχίας. Ἀλλὰ καί πρὸ τῆς φαναριωτικῆς ἐποχῆς εὕρισκει κανεῖς εἰς τὴν ρουμανικὴν μέγαν ἀριθμὸν ἐκκλησιαστικῶν λέξεων ἑλληνικῆς καταγωγῆς, π. χ. *afurisesc* = ἀφορίζω, *aghiazmâ* = ἀγίασμα, *amvôn* = ἄμβων, *anátemá* = ἀνάθεμα, *ártos* = ἄρτος, *artofórion* =

άρτοφόριον. Πολλὰ λέξεις εἰσῆχθησαν εἰς τὴν ρουμανικὴν μὲσω τῆς σλαβικῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης ὡς *acátist* < ἀκάθιστος, АКАΘИСТО. Αἱ δηλωτικαὶ ἱεραρχικῆς τάξεως εἰσάγονται κατ' εὐθειαν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς: *arhierátic* = ἀρχιερατικός· ἐπίσης εἰδῶν ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας: *anastasimatâr*, *eucholôghion* κτλ. Ἡ Ἁγία Τριάς ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν *ipostase* (< ὑπόστασις), ἡ θεία πρόνοια καλεῖται *prònie* (πρόνοια), ὁ Θεὸς *anârñ* (< ἄναρχος).

2. Τὸ Κράτος. α) Πολιτικὴ ὀρολογία. Ἐκ τοῦ 16ου αἰ. οἱ Ἕλληνες ἐπέδρασαν διὰ τῆς γλώσσης τῶν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῶν ρουμανικῶν βοῖβοδάτων. Ἀπόδειξις ἡ πληθώρα τῶν δανεισθεισῶν λέξεων: *sînglit* = σύγκλητος, *politie*, *tirán* κ.ἄ. Μέσω τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης: *logofât* = μέγας λογοθέτης, *spâtar* = σπαθάριος. Ἄλλαι λέξεις: *aftocrát* = αὐτοκράτωρ, *despotismós* = δεσποτισμός, *eranástasis*, *apostasie*, *etetie* = ἔταιρεία, *anarhie* = ἀναρχία, *prodótis* καὶ *prodosie*, *exorie* καὶ *exoris*, *elefterie* καὶ τὰ ῥήματα *elefterosi*, *litrosi*. β) Ἡ γλώσσα τῆς διοικησεως. Π.χ. *chiver-nisi* = κυβερνῶ, *diatacsie* = διάταξις, *acarastásie*, *afanismós*, *anomalie*, *ataxie*, *catáhrisis*, *amélie*, *sfeterismós* κτλ. *anaforá*, *asfalie*, ῥήματα *metahirisi*, *disco-lefsi* κλ. γ) Γλώσσα δικαστηρίων. Π.χ. *amfithalis*, *eterothalis*, *nomothetis*, *nomicós*, *paraférnâ*, *clironóm*, *tetraminie*, *navlu filacghirie* κλπ. δ) Στρατιωτικὴ τέχνη: *acronolismós*, *iroismós*, *megalopsihie*, *monomahie*, *ormi*, *parádosis*, *apostát*.

3. Ἡ Κοινωνία. α) Ἡ κοινωνικὴ ἱεραρχία: *evghenis*, *sghe-nis*, *filotimie*, *ipòlipsis*. β) Ἡ οἰκογένεια: *andròghinon*, *sinchésion*, *ipochimenâ*, *palachidâ*. γ) Συνομιλία: λέξεις: *ostoson* = ὠστόσον, *tâha* = τάχα *eclambròtate*, *ilicrinòtita*, *ipsilòtate* *árhon* (*árhonta*) *chera mu* = κερά μου κλπ. δ) Ἀλληλογραφία: *alilografie*. ε) Διασκεδάσεις: *cartofôr* = χαρτοφόρος, *decâr* = δεκάρι, *spatie* = σπαθί, *parastisi*, *teátru*, *tragédie* κλπ. στ) Ψυχολογικὴ ἀνάλυσις: *sinidisis*, *sinchisi*, *aftádie*, *anévspahnos* *ahárist*, *aprosixie*, *apsifisie*, *adiaforie*, *filatfie* κλπ.

4. Πνευματικὸς πολιτισμός. Ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι κατὰ τὴν φαναριωτικὴν ἐποχὴν σημαντικὴ πνευματικὴ κίνησις ἐσημειώθη εἰς τὴν Ρουμανίαν· ἐπόμενον εἶναι νὰ εἰσεχώρησαν καὶ ἐνταῦθα πλείστα ἑλληνικὰ λέξεις: α) Σχολεῖα: ἡ ρουμ. λέξις *scolâ* εἶναι ἡ ἑλληνικὴ σχολή· ἄλλαι λέξεις: *dáscali* καὶ *didáscali*, *enhirid*, *alfavitâ*, *filádâ*, *dincopi*, *mâtimâ*, *théma-ta*, *tematografie*, *grápsime* = γράψιμο· *oxie*, *ipochimen*, *piima*, *ritoricesc* = ρητορικός, *iamnos*, *spondios*, *amathie*, *agrámat*, *loghiotate*, *spudéu* = σπουδαῖος. β) Τύπος: *chimrn* = κείμενον, *diorthosi* = διορθῶνω, *epigrafi* = ἐπιγραφή, *halcotyp* = χαλκότυπος, *întiposi*, *vinlion* κλπ. γ) Βιβλιοθηκαί: *vinlioticâ*, *vinlioticár*. δ) Ἐπιστήμαι: Πολλοὶ λατρικοὶ ὄροι εἶναι ἀρχαιότεροι τῆς φαναριωτικῆς ἐποχῆς. Π.χ. *flégmâ*, *frânitic*, *cangrenâ*. Ἐπὶ φαναριωτῶν: *iatru*, *arhiatros*, *sfigmòs*, *chinisis*, *sténosis*, *peripneumonie*, *nevricâ*, *nosocomion*. δ) Καλαὶ Τέχναι: *psált*, *defteros* = δεῦτερος ψάλτης, *mélos*, *musi*, *còs* κλπ.

5. Ὑλικὸς πολιτισμός: α) Ἐμπόριον: Αἱ ἑλληνο-ρουμανικαὶ ἐμπορικαὶ σχέσεις εἶναι παλαιότεραι τῆς ἐποχῆς τῶν φαναριωτῶν· ἀπὸ τοῦ 15ου καὶ 16ου αἰ. συναντῶνται πλούσιοι Ἕλληνες ἔμποροι εἰς ρουμανικὰ βοῖβοδάτα καὶ τὸ ἐμπόριον διατηρεῖται εἰς χεῖρας τῶν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰ. Λέξεις: (*ijeftin* = εὐθηνός, *apòdixis*, *apandisi*, *exoflisi*, *simfonie*, *rag-*

matie, stîfôs = στυφός, caravachir = караβοκύρης. β) Τέχνα ι. λέξεις: ipsos = (γ)ύψος, igrasie = ύγρασία, architécion κλπ.

Τὸ 2ον κεφάλαιον περὶ τῆς θέσεως τῶν ἑλληνικῶν στοιχείων τῆς φαναριωτικῆς ἐποχῆς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ρουμανικῆς γλώσσης ἀσχολεῖται α) μετὰ τὴν χρονολογίαν τῶν φαναριωτικῶν στοιχείων, β) μετὰ τὰς πιθανότητας τῆς ἀμέσου προελεύσεως (filiation), γ) τὴν γεωγραφικὴν κατανομὴν τῶν φαναριωτικῶν στοιχείων, δ) τὴν διπλὴν μορφήν τῆς ρουμανικῆς γλώσσης κατὰ τὸν 18ον αἰ. καὶ ε) τὰ φαναριωτικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν σημερινὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν.

Τὸ 3ον κεφάλαιον τῶν γραμματικῶν παρατηρήσεων περιλαμβάνει α) τὴν φωνητικὴν, β) τὴν μορφολογίαν καὶ γ) τὴν σημαντικὴν τῶν δανεισθεισῶν λέξεων.

Τὸ 4ον κεφάλαιον περιλαμβάνει τὸ Λεξιλόγιον κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν μετὰ μεταφράσεων καὶ καταχωρίσεως χωρίων ἐκ τῶν πηγῶν διαφόρων ρουμάνων συγγραφέων.

Ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ κ. Gàldi ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα ἐργασίας μεθοδικῆς σχετικῶς μετὰ τὸν πλουτισμὸν τῶν γλωσσῶν ἐξ ἄλλων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συμβαίνει μετὰ ὅλας τὰς γλώσσας τῶν ἔθνων, τῶν ἐλθόντων εἰς ἐπαφὴν πρὸς ἄλληλα, ἰδίως μάλιστα τῶν Βαλκανικῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων τόσο εὐεργετικῶς ἐπέδρασαν ἢ Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

ΕΥΑΓΓ. ΣΤ. ΤΖΙΑΤΖΙΟΣ

Ἄνδρᾶ Horvâth, Οὐγγροελληνικὴ Βιβλιογραφία. Budapest, 1940. Σελ. 96. «Οὐγγροελληνικαὶ μελέται» ἀριθ. 12. (Οὐγγριστὶ καὶ ἑλληνιστί.)

Ὁ ἐκλεκτὸς Οὐγγρος ἐπιστῆμων νεοελληνιστῆς κ. Horvâth διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν οὐγγροελληνικῶν σπουδῶν προέβη εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς «Οὐγγροελληνικῆς βιβλιογραφίας» ἀπαραιτήτου βοηθήματος διὰ πάντα μελετητὴν. Εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ὁ συγγραφεὺς περιέλαβε μόνον τὰ ἔντυπα, τὰ σχετιζόμενα μετὰ τὸν νεώτερον Ἑλληνισμὸν, διότι περὶ τῶν ἐκδόσεων τῶν σχετικῶν μετὰ τὴν κλασσικὴν φιλολογοῖαν τῶν ἐτῶν 1901 - 1925 ὑπάρχει ἡ βιβλιογραφία τοῦ κ. A. Moravec (Bibliografia philologiae classicae Hungaricae 1901 - 1925, Budapest, 1930), περὶ δὲ τῶν σχετικῶν μετὰ τὰς βυζαντινολογικὰς ἐρεῦνας ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ ἐντεῦθεν ἡ τοῦ κ. I. Moravcsik (Les récentes études byzantines en Hongrie, Revue des Études Hongroises et Finno-Ougriennes 1 (1923) 61 - 70, Bulletins régionaux. Hongrie (1922 - 1931) Byzantion 6 (1931) 657 - 702, Bulletin hongrois (1931 - 1938), Byzantion 14 (1939) 459 - 496.

Ὁ βιβλιογράφος ὡς βᾶσιν τῆς συλλογῆς τοῦ εἶχε τὴν προγενεστέραν βιβλιογραφικὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ κατὰ μέγα μέρος ἡ συλλογὴ τοῦ ὀφείλεται εἰς τὰς ἐπιτοπίους ἐρεῦνας, τὰς ὁποίας ἔκαμεν οὗτος εἰς τὰς διαφόρους βιβλιοθήκας τῆς Ἑλλάδος καὶ Οὐγγαρίας καὶ διὰ τῆς Κοζάνης, τοῦ Pest, τοῦ Kecskemét καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου τῆς Βουδαπέστης, ὅπου εὗρε σημαντικὸν ἀριθμὸν νεοελληνικῶν ἐντύπων τῶν ἐγχωρίων οὐγγρικῶν τυπογραφείων.

Εἰς τὴν «Εἰσαγωγὴν» ὁ κ. Horvâth ὁμιλεῖ περὶ τῶν βοηθημάτων τῆς ἐργασίας του, τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐν Οὐγγαρῷ Ἑλλήνων, τῶν ἐκδόσεων του καὶ τῆς ἀνάγκης νὰ διασωθῶσι ταῦτα ἀπὸ τὸν ἐξαφάνισμὸν. Ἀκολουθεῖ 1) κατάλογος 92 συγγραμμάτων Ἑλλήνων συγγραφέων τυπωμένων εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, τῶν ὁποίων ὁ συγγραφεὺς κάμνει διεξοδικὴν πωσ περιγραφὴν, 2) 25 ἔντυπα ξενόγλωσσα, 3) 18 ἔντυπα οὐγγρικά, ρουμανικὰ καὶ σερβικὰ μεταφρασμένα ἐκ τῶν ἑλληνικῶν τῶν ἐκδοθέντων ἐν Οὐγγαρῷ, 4) 12